

УДК 371.315:811.112.2 (045)

ЗАСТОСУВАННЯ КОМУНІКАТИВНО-ІГРОВИХ ПРИЙОМІВ У ФОРМУВАННІ ІНШОМОВНОЇ ЛЕКСИЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

О.О. Паршикова, докт. пед. наук (Київ)

У статті представлена методика застосування комунікативно-ігрових прийомів у формуванні іншомовної лексичної компетентності молодших школярів. Результати проведеного експерименту свідчать про те, що моделювання на уроках іноземної мови природних процесів засвоєння іншомовної лексики дітьми шести-семи років (багаторазового сприйняття та повторення лексичних одиниць у комунікативно-ігровій діяльності) забезпечить ергономічне навчання учнів початкової загальноосвітньої школи – максимально ефективно за мінімальних зусиль та часу молодших школярів. Розроблена методика продемонстрована на прикладах з чинних підручників німецької мови для учнів першого та другого класів загальноосвітньої школи.

Ключові слова: іншомовна лексична компетентність, комунікативно-ігрові прийоми, молодші школярі.

Паршикова Е.А. Применение коммуникативно-игровых приёмов в формировании иноязычной лексической компетенции младших школьников. В статье представлена методика применения коммуникативно-игровых приёмов в формировании иноязычной лексической компетентности младших школьников. Результаты проведенного эксперимента свидетельствуют о том, что моделирование на уроках иностранного языка естественных процессов усвоения иноязычной лексики детьми шести-семи лет (многократное восприятие и повторение лексических единиц в коммуникативно-игровой деятельности) обеспечит эргономичное обучение учеников начальной общеобразовательной школы – максимально эффективное при минимальных затратах сил и времени учащихся. Разработанная методика продемонстрирована на примерах из действующих учебников немецкого языка для учащихся первых и вторых классов общеобразовательной школы.

Ключевые слова: иноязычная лексическая компетентность, коммуникативно-игровые приёмы, младшие школьники.

Parshikova E.A. Application of Communicative-Playing Teaching Techniques in the Formation of the Foreign Language Lexical Competence of Younger Learners. In the article the developed methodology of application of the communicative-playing techniques in the formation of foreign language lexical competence of younger learners is presented and its suitability is proved. The results of the experiment show that the simulation of natural processes of assimilation of foreign language vocabulary of 6-7-year-old children (multiple perception and repetition of lexical units in the process of communicative-playing activity) will provide them with ergonomic training, which is maximum efficiency with minimum efforts and time of learners. The developed methodology is demonstrated by the examples of the new German kits for the the first- and second-year pupils of the comprehensive school.

Key words: communicative playing techniques, foreign language lexical competence, young learners.

Інтеграція України у загальноєвропейський простір обумовлює підвищену увагу суспільства до навчання іноземної мови (ІМ) у загальноосвітніх навчальних закладах. З метою покращення якості іншомовної освіти учнів загальноосвітніх шкіл

початок навчання ІМ було перенесено у 2001/2002 навчальному році з п'ятого у другий, а пізніше і у перший клас. Проте збільшення терміну навчання ІМ саме по собі не дає належних результатів, результативність навчання ІМ учнів початкової

загальноосвітньої школи (ПЗШ) і на сьогоднішній день залишає бажати на краще. Ефективному формуванню іншомовної комунікативної компетентності учнів та підвищенню мотивації до навчання сприятиме визнання молодшого школяра з його інтересами, потребами, мотивами і здібностями суб'єктом навчання ІМ та забезпечення необхідної йому педагогічної і психологічної підтримки, створення атмосфери продуктивного пізнання шляхом методично коректного застосування у навчальному процесі сучасних особистісно-орієнтованих, інноваційних, творчих освітніх технологій, зокрема комунікативно-ігрової [5, с.7]. Педагогічна і психологічна підтримка учнів можлива насамперед завдяки врахуванню встановленого психолінгвістами факту взаємозумовленості внутрішніх факторів розвитку молодших школярів і факторів зовнішнього впливу. Результати проведеного нами дослідження [4] свідчать про те, що моделювання на уроках властивих молодшим школярам природних процесів оволодіння мовою, зокрема іншомовною лексикою, за допомогою комунікативно-ігрових прийомів може забезпечити ергономічне навчання ІМ – максимально ефективно з мінімальними витратами часу та зусиль учнів.

Мета статті полягає в обґрунтуванні доцільності формування іншомовної лексичної компетентності молодших школярів на основі комунікативно-ігрових прийомів навчання ІМ, висвітленні методики їх застосування у перших класах ПЗШ та демонстрації прикладів з нових навчально-методичних комплексів з німецької мови для учнів 1-их-2-их класів початкової загальноосвітньої школи, створених колективом авторів під керівництвом Н.Ф. Бориско у межах проекту Гете-інституту [2; 3]. Об'єктом статті є процес формування іншомовної лексичної компетентності учнів початкової школи, а предметом – методика застосування комунікативно-ігрових прийомів навчання ІМ у формуванні іншомовної лексичної компетентності молодших школярів.

Лексична компетентність трактується у сучасній методиці як здатність індивіда до коректного оформлення своїх висловлювань і розуміння мовлення інших, яка базується на динамічній взаємодії відповідних навичок, знань і лексичної усвідомленості [1, с. 215]. Проблеми навчання іншо-

мовної лексики учнів основної та старшої загальноосвітньої школи доволі інтенсивно досліджувалась у працях як вітчизняних, так і зарубіжних учених (В.А. Бухбіндер, Ю.В. Гнаткевич, В.С. Коростильов, Е.В. Мірошниченко, О.П. Петрашук, С.М. Степашенко, Н.С. Форкун, О.В. Чічкова, С.П. Шатілов, R. Carter, R. Ellis, M. Lewis, N. Schmitt, L. Taylor та ін.). Проте лише незначна кількість публікацій фахівців (О.О. Коломінова, Л.Р. Москалюк, Н.Т. Оганесян, С.В. Смоліна, Н.-Е. Piepho) присвячена питанням формування іншомовної лексичної компетентності учнів початкової школи. Практично відсутні роботи, що враховують специфіку та динаміку оволодіння іншомовною лексикою молодшими школярами, обумовлену інтенсивним розвитком учнів, стадіальністю засвоєння ними мови, а також публікації, що демонструють застосування комунікативно-ігрових прийомів навчання, прийнятних для формування іншомовної лексичної компетентності молодших школярів на кожній стадії засвоєння ними ІМ. Сукупність зазначених проблем і обумовлює актуальність теми даної статті.

Експериментальні дослідження австрійських психолінгвістів А. Пельтцер-Карпф та Р. Цангл [7, с. 8] свідчать про те, що засвоєння ІМ молодшими школярами включає три стадії: початкову стадію рецептивного та імітативно-репродуктивного засвоєння ІМ (перший – другий класи), реорганізаційну стадію сегментації й аналізу мовленнєвої продукції, перевірки гіпотез, моделювання зв'язків (третій-четвертий класи) та стабільну стадію встановлення та застосування правил мови, зв'язного мовлення (кінець четвертого класу).

На першій (початковій) стадії засвоєння іншомовного матеріалу відбувається у зв'язку із синкретичністю сприйняття, механічним характером пам'яті, здатністю до імпринтингу молодших школярів шести-восьми років (П.П. Блонський, О.М. Леонт'єв, Е. Пулгоєм) лексичним шляхом (М. Левіс). Це означає, що учні запам'ятовують як окремі лексичні одиниці (ЛО), так і цілі мовленнєві блоки на основі імітації та багаторазового повторення. Проте слово засвоюється, як наголошував О.М. Леонт'єв, не в результаті його механічного зазубрювання, а в результаті виконання і коментування емоційно значущої діяльності. Дані сучасної психолінгвістики підтверджують той факт,

що молодші школярі, як і маленькі діти, запам'ятовують іншомовні ЛО, а також словосполучення і речення, які служать зразками для створення ними аналогічних структур, у хвилюючий для них момент [6, с.224]. Тому для оволодіння словом необхідно, як відзначав С.Л. Рубінштейн, щоб воно було включене в діяльність дитини, яка задовольняє її реальні потреби. Такою діяльністю може бути ігрова діяльність, оскільки вона, згідно з результатами досліджень психологів, задовольняє потреби учнів у грі, русі, емоціях, спілкуванні, визнанні та підтримці. Діяльнісне навчання у процесі спілкування у грі відповідає соціальній природі засвоєння знань (ігри в парах, групах, командах), передбачає взаємодопомогу і взаємонавчання учнів. Застосування гри поліпшує самопочуття і настрої дітей, збільшує їхню активність у півтора-два рази (І.В. Хромова). Ігрова діяльність найбільш природна і звична для молодших школярів. Навчання на основі звичної діяльності, знайомої схеми, дій з уже відомими дітям предметами, що забезпечують чуттєвий досвід і конкретизують абстрактні мовленнєві операції, значно збільшує його ефективність та одночасно знижує як часові витрати, так і інтелектуальні зусилля учнів. Проведений в рамках нашого дослідження природний розвідувальний експеримент підтвердив припущення, що моделювання умов природного засвоєння мови дітьми у процесі навчання ІМ учнів ПЗШ за рахунок інтеграції комунікативної та ігрової діяльності забезпечує їх вмотивоване та цілісне навчання іншомовної лексики. З урахуванням результатів експерименту нами були відібрані й охарактеризовані комунікативно-ігрові прийоми, які забезпечують ефективне формування іншомовної лексичної компетенції на різних стадіях засвоєння ІМ учнями ПЗШ.

Комунікативно-ігрові прийоми навчання ІМ ми розглядаємо як способи моделювання у навчальному процесі ситуацій іншомовного спілкування на основі типових для дітей видів ігрової діяльності, які мотивують мовленнєві дії учнів та сприяють оволодінню ними елементарною іншомовною комунікативною компетентністю [4, с. 256]. Застосування відібраних комунікативно-ігрових прийомів забезпечує реалізацію механізмів породження мовлення молодшими школярами, достатній

обсяг іншомовного мовленнєвого досвіду завдяки можливості вмотивованого багаторазового сприйняття і повторення мовленнєвих дій. З урахуванням значення ігрових елементів як чинників створення ситуацій емоційної напруги для стимулювання мимовільного запам'ятовування учнями іншомовної лексики були виділені групи комунікативно-ігрових прийомів з елементами: змагання (ігри, конкурси, вікторини), відгадування (шаради, загадки, кросворди), перевілення (ігри-пантоміми, скетчі, інсценівки, рольові ігри), художнього виконання (лічилки, скоромовки, римування, вірші, пісні), сюжетної організації (казки, легенди, байки та інші історії). Згадані прийоми мають моделювати типові для кожної стадії природні процеси засвоєння ІМ молодшими школярами та бути методично розроблені у відповідності до завдань етапу навчання. Оптимальними комунікативно-ігровими прийомами на першій (початковій) стадії засвоєння іншомовної лексики учнями ПЗШ ми вважаємо дидактичну драматизацію, дидактичну гру та дидактичний римований текст.

На першій стадії засвоєння ІМ учні перших-других класів здатні, завдяки своїм надзвичайним мовним здібностям, здатності до точної імітації, пластичності артикуляційного апарату, високій слуховій диференційній чутливості учні абсолютно точно сприймати і відтворювати іншомовні ЛО, оволодівати ними на основі імітації та буквального запам'ятовування. Однак такі особливості пізнавальних процесів і психічних властивостей молодших школярів, як нестійкість, незначний обсяг і слабкий розподіл уваги, домінування мимовільних процесів уваги і пам'яті, синкретичність сприйняття, переважно наочно-образне мислення обумовлюють значні труднощі сприйняття та переробки ними іншомовного лексичного матеріалу. Фізіологи і педагоги вказують на необхідність визначення навчального матеріалу оптимального рівня складності для навчання молодших школярів, в особливості у перших двох класах. Адже у процесі сприйняття і переробки дітьми цього віку матеріалу занадто високого рівня складності знижується працездатність головного мозку, проявляються виражені зміни у вегетативному забезпеченні організму, спрацьовує рефлекс психологічного захисту – гальмується сприйняття, починаєть-

ся механічне «зазубрювання», накопичується відставання (В.С. Лизогуб, М.Б. Макаренко, О.Я. Савченко та ін.). Тому відбір іншомовної лексики доцільно реалізовувати з врахуванням потреб та інтересів, рівня когнітивного розвитку учнів. Найбільш доступними ЛО для учнів першого та другого класів є ті, що позначають конкретні поняття, близькі та зрозумілі для дітей речі. Спочатку молодші школярі опановують предметні значення, потім назви дій з предметами, їхні властивості та зв'язки між ними. Тому і лексичні класи молодші школярі засвоюють у послідовності від іменників до дієслів, прикметників та інших частин мови, що несуть зміст; стройовими словами вони оволодівають в останню чергу. З погляду критеріїв стилістичної диференційованості та багатозначності до лексичного мінімуму для ПЗШ відбираються стилістично нейтральні, переважно однозначні слова. Психолінгвісти рекомендують відбирати ЛО, які характеризуються значною частотністю вживання у різних семантичних полях, здатністю до переносу, простотою та постійністю форми, що обумовлено специфікою селекції інформації дитячим мозком (А. Пельтцер-Карпф, Р. Цангл).

Основними завданнями формування іншомовної лексичної компетентності на початковій стадії засвоєння ІМ є оволодіння учнями звуковими, графічними і моторними образами іншомовних ЛО у відповідності до їхнього значення, упізнання слів у мовленнєвому потоці, імітація або виклик їх з пам'яті, артикуляційна та інтонаційна актуалізація згідно з комунікативним завданням в типовій ситуації спілкування. Тому у навчанні необхідно забезпечити дійове «закріплення» ЛО за відповідними значеннями або, за словами В.Л.Скалкина, однозначний зв'язок між висловлюванням і відповідною ситуацією. Такий зв'язок може створюватися на початку навчання ІМ за рахунок дидактичних ігор з предметними картками, які унаочнюють значення ЛО, наприклад таких, як: «впізнати і показати», «впізнати і розкласти», «впізнати і назвати», «меморі», «кім», «лото», «карти»; ігор-команд та ігор-пантомім; двомовних дидактичних римованих текстів.

Методика застосування комунікативно-ігрових прийомів навчання ІМ розроблена з урахуванням визначеної структури та трьохфазового характеру

комунікативно-ігрової діяльності і включає підготовчий, виконавчий і підсумковий етапи. На підготовчому етапі формуються ігровий і навчальний мотиви для участі учнів у комунікативно-ігровій діяльності, описується комунікативно-ігрова ситуація, пояснюються правила реалізації ігрового елементу, формулюється комунікативно-ігрове завдання, розподіляються ролі й атрибути. На виконавчому етапі здійснюються комунікативно-ігрові дії учнів, які коригуються і підкріплюються учителем. На підсумковому етапі відповідні дії учнів оцінюються, визначаються та нагороджуються переможці.

Приведемо приклади застосування комунікативно-ігрових прийомів на основних етапах навчання іншомовної лексики: етапі ознайомлення учнів з новими ЛО та етапі автоматизації дій з новими ЛО на рівні словоформи, словосполучення, фрази або речення з чинних підручників з німецької мови для учнів першого та другого класів [2; 3].

Ознайомлення учнів першого класу з новими іншомовними ЛО реалізується у комунікативно-ігровій методиці за рахунок дидактичної драматизації – театралізованої гри, в якій приймають участь вчитель, учні та лялька Мія, що спілкується виключно німецькою мовою. Учитель демонструє нову лексику у формі діалогу з лялькою та шляхом показу предметних карток (за розробленою Е.Г. Тен методикою триєдиного показу, що включає одночасну демонстрацію предметного, графічного та звукового образів ЛО), перевіряє розуміння значення ЛО у полілозі з лялькою та учнями. Семантизації ЛО, засвоєнню графічних образів слів, унаочненню їх значення сприяють також ілюстрації такої дидактичної іншомовної взаємодії учителя, німецькомовної ляльки та учнів, як методичного ядра навчання іншомовної лексики. Мимовільне запам'ятовування як звукової, так і графічної форми іншомовних ЛО молодшими школярами забезпечує також застосування дидактичних римованих текстів завдяки таким мнемічним опорам як ритм, рима, мелодія, візуалізація, наприклад:
 Elefanten, Löwen, Affen, Tiger Ru und Anatol.
 Krokodile und Giraffen, Das ist lustig! Das ist toll!
 [3, с. 66].

Концентрація нових ЛО у дидактичних римованих текстах, можливість їх багаторазового вико-

нання одночасно всіма учнями класу забезпечує інтенсифікацію навчання ІМ молодших школярів, не викликаючи їх перевтомлення. У процесі використання дидактичних римованих текстів на першій стадії засвоєння ІМ молодшими школярами слід зважати на те, що учні не завжди вміють виокремлювати ЛО з римованих текстів і застосовувати їх у мовленні, що пов'язано із синкретичністю їхнього сприйняття та егоцентричністю мислення. З метою сегментації римованих текстів і виділення певних ЛО, їх усвідомлення як одиниць комунікації та закріплення у пам'яті за відповідними комунікативними намірами можна використовувати завдання до дидактичних римованих текстів, зокрема, на читання тексту по рядкам, синтагмах, перекладу окремих рядків римування вроздріб; ігри «мозаїка», «ножиці», «снігова куля»; тести перехресного вибору.

На етапі ознайомлення учнів перших класів з новими ЛО варто застосовувати дидактичні ігри з предметними картками. Дидактичні ігри, як і вправи, передбачають багаторазове виконання учнями мовленнєвих дій, що забезпечує, узагальнення і засвоєння способу дій, оволодіння ними іншомовним матеріалом та формування навичок і вмінь його вживання в іншомовному спілкуванні. Оперування дітьми предметними картками збільшує продуктивність запам'ятовування слів, за даними експерименту О.М. Леонтьєва, вдвічі; забезпечує унаочнення ЛО, максимальне використання рецепторів, тактильних відчуттів, рухову активність учнів. На цьому етапі доцільно застосовувати дидактичні ігри, які моделюють операції сприйняття ЛО, ідентифікації, диференціації, імітації, співвіднесення з предметним значенням, зокрема такі, як «послухай і покажи», «послухай і розклади», «послухай, розклади і назви», «відгадай», «п'ятий зайвий», «живі ланцюжки», «вишикуватись у правильному порядку», «вставити або замінити». Для участі в іграх учні вирізають предметні картки з додатків до робочих зошитів, приклеюють їх на картонну основу та розфарбовують. Перед початком гри молодші школярі розкладають предметні картки відповідної теми перед собою на парті та виконують запропоновані дії з ними, наприклад, показують картки у відповідності до названих вчителем словам, розкладають їх і називають у певній послідовності або по групам, називають відповідні

ЛО, виконують ролі певних слів, відгадують тощо. Приведемо приклад дидактичної гри з предметними картками з підручника німецької мови для першого класу [3, с. 65]:

2. Spiele mit Bildkarten. Ігри з картками.

a) Hör zu und zeige die Bildkarten. Послухай і покажи картки.

b) Hör zu und lege die Bildkarten aus. Nenne die Tiere. Послухай і виклади картки. Назви тварин.

c) Ratespiel. Гра «Відгадай!».

— Ist das ein Löwe?

На етапі автоматизації дій з новими ЛО на рівні словоформи, словосполучення, фрази або речення застосовуються такі дидактичні ігри, як «ланцюжок», «карусель», «живі речення», «лавина» та ін., наприклад [3, с. 68]:

3. Wir spielen. Ми граємося.

a) Kettenspiel. Гра «Ланцюжок».

— Die Giraffe ist nett. Und der Elefant? —
Der Elefant ist brav. Und der Affe? —
Der Affe ist ...

З метою усвідомленого оволодіння молодшими школярами найпростішими мовленнєвими операціями з іншомовним лексичним матеріалом, зокрема підстановкою та заміщенням ЛО необхідно підготувати учнів до сегментації мовленнєвого потоку на елементи, впізнавання головних членів речення та усвідомлення їхніх функцій, розрізнення лексичних класів та можливостей їхнього заміщення. Формуванню операцій заміщення та підстановки сприяють такі комунікативно-ігрові прийоми як дидактичні ігри «ланцюжок», «карусель», дидактичні загадки, рольові ігри, вправи до римувань. Приведемо приклад дидактичного римованого тексту за темою „In der Schule“ та вправ до нього на формування в учнів перших-других класів операцій заміщення / підстановки [3, с. 56; 2, с. 94]. Слова, які учні мають заміщувати / підставляти, виділяються в римуваннях підручників курсивом. Необхідні для заміщення ЛО подано в підручнику на кольорових плашках:

Stunde 4. ICH MÖCHTE LESEN

**Ich möchte lesen.
malen, schreiben, zählen, lesen**

1. Reim. Римування.

— Sag mal, Mia,
was du suchst?
— Ich möchte lesen.
Wo ist mein Buch?

4. Wo ist mein Buch? Де моя книжка?

a) Hör zu und sprich nach. Послухай і повтори.

— Ich möchte lesen. Wo ist mein Buch?
— Da./Da ist dein Buch.

malen — mein Pinsel
schreiben — mein Kuli
zählen — mein Heft

b) Spielt die Szene vor. Розіграйте сценку.

Як показує практика навчання ІМ за чинними підручниками німецької мови для перших-других класів ПЗШ, поєднання мовленнєвих дій учнів з практичними у комунікативно-ігровій діяльності відповідає віковим психофізіологічним особливостям молодших школярів, забезпечує їхній чуттєвий досвід, вмотивовує іншомовне спілкування та значно підвищує активність навчальної діяльності.

Отже, проведене дослідження свідчить про доцільність застосування адекватних специфіці та природним процесам засвоєння ІМ учнями першого-другого класів комунікативно-ігрових прийомів у формуванні іншомовної лексичної компетентності, що забезпечує ергономічне навчання іншомовної лексики – максимально ефективно за мінімальних зусиль та часу молодших школярів. Успішне використання розроблених комунікативно-ігрових прийомів у чинних навчально-методичних комплексах з німецької мови у практиці навчання ІМ учнів перших-других класів загальноосвітніх шкіл підкреслює перспективність розробки відповідної методики на наступних стадіях засвоєння ними ІМ.

ЛІТЕРАТУРА

1. Методика навчання іноземних мов і культур: теорія і практика: підручник для студ. класичних, педагогічних і лінгвістичних університетів [Бігич О.Б., Бориско Н.Ф., Борецька Г.Е. та ін.] [за заг. ред. С.Ю. Ніколаєвої]. – К.: Ленвіт, 2013. – 590 с.
2. Німецька мова : підруч. для 2 кл. загальноосвітн. навч. закл. [Бориско Н.Ф., Сидоренко М.М., Горбач Л.В. та

ін.]. – К. : Грамота, 2012]. – 176 с. 3. Німецька мова : підруч. для 1 кл. загальноосвіт. навч. закл. [Паршикова О.О., Мельничук Г.М., Савченко Л.П. та ін.]. – К. : Грамота, 2012. – 120 с. 4. Паршикова О.О. Теоретичні основи навчання іноземної мови учнів початкової школи : дис. ... докт. пед. наук : 13.00.02 / О.О. Паршикова. – К., 2010. – 408 с. 5. Сучасні технології навчання іноземних мов і культур у загальноосвітніх і вищих навчальних закладах : кол. монографія [Ніколаєва С.Ю., Борецька Г.Є., Майер Н.В. та ін.]; за ред. С.Ю. Ніколаєвої; техн. ред. І.Ф. Соболевої. – К. : Ленвіт, 2015. – 444 с. 6. Butzkamm W. Wie Kinder sprechen lernen. Kindliche Entwicklung und die Sprachlichkeit des Menschen / Wolfgang und Jürgen Butzkamm. – Tübingen; Basel : Franck, 1999. – 378 S. 7. Peltzer-Karpf A. Die Dynamik des frühen Fremdspracherwerbs / A. Peltzer-Karpf; Renate Zangl. – Tübingen : Narr, 1998. – 187 S.

REFERENCES

Bihych, O.B., Borysko, N.F., and Borets'ka, H.E. (2013). *Metodyka navchannya inozemnykh mov i kul'tur: teoriya i praktyka* [Methods of Teaching Languages and Cultures: Theory and Practice]. Kyiv: Lenvit. (in Ukrainian)
Borysko, N.F., Sydorenko, M.M., Horbach, L.V., Savchenko, L.P., Parshykova, O.O., and Mel'nychuk, H.M. (2012). *Nimets'ka mova : pidruch. dlya 2 kl. zahal'noosvitn. navch. zakl.* [German : Textbook for the 2d form of general education schools] Kyiv: Hramota. (in Ukrainian)
Parshykova, O.O., Mel'nychuk, H.M., Savchenko, L.P., Sydorenko, M.M., and Horbach, L.V. (2012). *Nimets'ka mova : pidruch. dlya 1 kl. zahal'noosvit. navch. zakl.* [German : Textbook for the 1st form of general education schools] Kyiv: Hramota. (in Ukrainian)
Parshykova, O.O. (2010). *Teoretychni osnovy navchannya inozemnoyi movy uchniv pochatkovoyi shkoly. Dys. ... dokt. ped. nauk* [Theoretical Foundations of Teaching Foreign Languages to Pupils of Elementary School. Dr. Pedag. Sci. Diss.]. Kyiv, 404 h. (in Ukrainian)
Nikolayevfa, S.Yu. (ed.) (2015). *Suchasni tekhnolohiyi navchannya inozemnykh mov i kul'tur u zahal'noosvitnikh i vyshchyykh navchal'nykh zakladakh* [Modern Technologies of Teaching Languages and Cultures in General Education and Higher Schools] Kyiv: Lenvit. (in Ukrainian)
Butzkamm, W. (1999). *Wie Kinder sprechen lernen. Kindliche Entwicklung und die Sprachlichkeit des Menschen.* Tübingen, Basel: Franck.
Peltzer-Karpf, A., and Zangl, R. (1998). *Die Dynamik des frühen Fremdspracherwerbs.* Tübingen: Narr.